

Türkiye’de Okul Öncesi Dönemde Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları: Kapsam ve Yöntem Açısından Bir Değerlendirme

Ayşe Burcu ZÜLFİKAR¹

Öz

Günümüzde çevre sorunları, nüfus artışı ve hızlı yapılaşma gibi kentsel ölçekli zorluklar karşısında, bireylerin erken yaşlardan itibaren çevre farkındalığı, problem çözme ve yaratıcı düşünme becerileri kazanmaları büyük önem taşımaktadır. Çocukların fiziksel çevreyle bağ kurmalarını, çevresel sorunları fark etmelerini ve çözüm üretmelerini destekleyen “çocuk ve mimarlık” çalışmaları, bu bağlamda etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de, 2000’li yılların başında Ankara Mimarlar Odası’nın öncülüğünde başlayan çocuk ve mimarlık çalışmaları genellikle ilköğretim çağına odaklanırken, son yıllarda okul öncesi dönem (3-6 yaş) için yapılan çalışmaların da arttığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de okul öncesi dönemde gerçekleştirilen çocuk ve mimarlık çalışmalarının yürütücüleri, katılımcıları, süresi, çalışma ortamı, amaç ve kullanılan teknikleri üzerinden bir incelemesi yapılmaktadır. Okul öncesi dönemin, bireysel gelişimin temel taşlarının atıldığı kritik bir dönem olduğu gerçeğinden hareketle, bu yaş grubuna yönelik katılımcı tasarım tekniklerinin kullanım seviyeleri değerlendirilmektedir. Yapılan değerlendirmeler, okul öncesi döneme yönelik çocuk ve mimarlık çalışmalarının son yıllarda artış gösterdiğini, profesyoneller tarafından yürütüldüğünü, amaç ile yöntem açısından çeşitlilik ve gelişim sergilediğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, bu alanda çok aktörlü, yapılı çevreye dair daha çeşitli çalışma mekânlarını içeren, daha uzun süreli programlara ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Bu tür çalışmaların, çocukların çevresel farkındalık, yaratıcılık ve sosyal katılım becerilerini geliştirmede önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, makale erken yaşlarda çocukların çevreyle bağ kurmasını teşvik eden nitelikli mimarlık ve yapılı çevre programlarının önemine dikkat çekmekte ve okul öncesi döneme yönelik çocuk ve mimarlık çalışmalarına ilişkin sistematik bir değerlendirme sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk; Okul Öncesi Dönem; Mimarlık; Yapılı Çevre; Katılımcı Tasarım Teknikleri

¹ Y.Mimar, İç Mimar, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye, burcuzlfkr@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8868-339X

Children and Architecture Studies in Early Childhood in Turkey: An Evaluation in Terms of Scope and Methodology

Ayşe Burcu ZÜLFİKAR¹

Abstract

In the face of urban-scale challenges such as environmental issues, population growth, and rapid urbanization, it is crucial for individuals to acquire environmental awareness, problem-solving, and creative thinking skills from an early age. "Children and architecture" studies, which support children in establishing connections with their physical environment, recognizing environmental problems, and generating solutions, emerge as an effective tool in this context. In Turkey, children and architecture studies, which began in the early 2000s under the leadership of the Ankara Chamber of Architects, initially focused on primary school-aged children. However, recent years have witnessed an increase in studies targeting the preschool period (ages 3–6). This study examines children and architecture initiatives conducted in Turkey during the preschool period in terms of their practitioners, participants, duration, settings, objectives, and methods. Recognizing that the preschool period is a critical stage for laying the foundations of individual development, the use of participatory design techniques in this age group is evaluated. The evaluations reveal that children and architecture studies targeting the preschool period have increased in recent years, are conducted by professionals, demonstrate diversity and development in terms of objectives and methods. However, it has also been determined that there is a need for longer-term programs involving multiple stakeholders and diverse working environments related to the built environment. Such studies are predicted to make significant contributions to the development of children's environmental awareness, creativity, and social participation skills. In this context, the article highlights the importance of qualified architecture and built environment programs that encourage children to connect with their surroundings from an early age and presents a systematic evaluation of children and architecture studies for the preschool period.

Keywords: Children; Preschool Period; Architecture; Built Environment; Participatory Design Techniques

---

¹ M.Sc. Architect, Interior Architect, Bursa Uludağ University, Bursa, Türkiye, burcuzlfr@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8868-339X

GİRİŞ

Günümüzde iklim değişikliği, çevre kirliliği, nüfus artışı ve hızlı yapılaşma, kent yaşamında birçok sorunlara yol açmaktadır. Bu zorluklara karşı etkili çözümler üretebilecek bireylerin toplumda yer alması erken yaşlardan itibaren çevre farkındalığının ve yaratıcı düşünme becerilerinin kazanılması ile mümkündür. Geleceğin kentlerinin şekillenmesi, toplumun karar vericileri olacak çocuklara sunulan eğitimin niteliğiyle doğrudan ilişkilidir (Uluslararası Mimarlar Birliği [UIA], 2016; Zülfikar & Şahin, 2024). Bu bağlamda, çocuklara fiziksel çevreleriyle bağ kurmayı, çevresel sorunları fark etmeyi ve yaratıcı çözümler üretmeyi öğreten "çocuk ve mimarlık" çalışmaları büyük bir öneme sahiptir. 1989 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile 1990'lardan itibaren Finlandiya, İngiltere, İrlanda ve Almanya gibi ülkelerde çocuk ve mimarlık çalışmalarının yaygınlaştığı görülmektedir. Türkiye'de ise 2002 yılında Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA)'nin Yapılı Çevre Eğitim Ağı'na katılan Ankara Mimarlar Odası'nın öncülüğü ile çocuk ve mimarlık çalışmaları başlamıştır. Genellikle ilköğretim çağındaki çocuklar için yapıli çevre ve mimarlık kapsamında atölyeler, öğretim programları ve projeler şeklinde çalışmaların geliştiği ve uygulandığı gözlemlenmiştir (Candan, 2020; Şener, 2006; Taşçı & Gökmen, 2015). Son yıllarda ise okul öncesi dönemin, bireylerin yaşamlarındaki öneminin daha iyi anlaşılmasıyla bu yaş grubuna yönelik çocuk ve mimarlık çalışmalarında artış yaşanmıştır. Okul öncesi dönem, beyin gelişimi ve sinaptik bağlantıların kurulma oranının en yoğun ve en hızlı yaşandığı 3-6 yaş aralığındaki dönem olarak tanımlanmaktadır. 3-6 yaş aralığındaki çocuklarda bilişsel, fiziksel, dil, sosyal, duygusal gelişim alanlarında çok hızlı değişimler yaşanmaktadır. Okul öncesi dönemde çocukların temel tasarım, gözlem, çizim ve modelleme becerilerine sahip olduğu çeşitli araştırmalarda görülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2023; Sheridan, 2002). Bu bilgiler doğrultusunda okul öncesi dönemin, bireysel gelişim temellerinin şekillendiği ve geliştiği bir süreç olduğunu söylemek olanaklıdır. Farklı yaşam becerilerinin kazanımını ve gelişimini barındıran çocuk ve mimarlık çalışmalarının da okul öncesi dönemde önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda makalede, okul öncesi dönemde çocuk ve mimarlık çalışmalarının bir değerlendirmesini sunmak amaçlanmıştır. Literatür taramasına dayalı bir değerlendirmeyle Türkiye'de çocuk ve mimarlık çalışmalarının geçmişten günümüze kadar olan süreci ve çocuklar için katılımcı tasarım teknikleri incelenmiştir. Bu çerçevede Türkiye'de okul öncesi döneme yönelik yapılan çocuk ve mimarlık çalışmalarının sistematize bir değerlendirmesi sunulmuştur.

TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUK VE MİMARLIK ÇALIŞMALARI

UIA'ya (2016) göre çocuklar ve gençler, yapıli çevrenin gelecekteki önemli etmenleri, geleceğin karar vericileridir. Bu kapsamda çocuk ve mimarlık çalışmaları, çocuklara mimarlık hakkında bilgi aktarmanın ötesinde çocukların yaşadıkları çevreye bakış şekillerini anlamak ve yapıli çevreyi doğru anlamalarına yardımcı olmak için hazırlanmış çalışmalardan oluşmaktadır. Yapılı çevre eğitimi ise kent planlama, mimari tasarım, peyzaj tasarımı, tarihi alanların korunması ile ilgili konuları kapsayan bir eğitim olup içerdiği konular ile eleştirel düşünme, yaratıcılık, sorumluluk ve yurttaşlık bilinci edinme gibi kazanımları bünyesinde barındırmaktadır (Gökmen, 2010; Taşçı & Gökmen, 2015; Taşçı, 2014; UIA, 2008).

Çocuk ve mimarlık çalışmaları, çeşitli ülkelerde farklı kanallarda uzun yıllardır faaliyet göstermektedir. Çocuklar için mimarlar odalarının gönüllü mimarlar aracılığı ile verdikleri kısa ve uzun süreli eğitimler, sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği çalışmalar, belediyelerin organize ettiği programlar, üniversite ortaklı yürütülen projeler, çeşitli müze ve sanat kurumlarının sürdürdüğü programlar, özel kurumlar ve bireysel çabalar ile yürütülen atölye çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Çalışmaların yaklaşımları birbirinden farklı olsa da benzer amaç ve hedefleri vardır. Çocuklarda farkındalık yaratmak, kent ve yapıli çevre bilinci oluşturmak, çocukların çevre ile etkileşim içinde olabilmelerini sağlamak ve mekân

algılarının gelişmesine yardımcı olmak gibi ortak amaçlar yer almaktadır (Acer, 2016a; Arın, 2015; Gökmen 2010).

Türkiye’de ise çocuk ve mimarlık çalışmalarına tarihsel olarak bakıldığında, konunun ilk kez 1960-1984 yılları arasında Mimarlar Odası’nın Mimarlık dergisinde yer alan “çocuk, mimarlık ve mekân” ilişkisine yönelik makalelerde ele alındığı görülmektedir. 1984 yılında dergide “Çocuk ve Mekân” adlı özel dosya yayını gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl Atatürk Çocuk Yuvası’nda Umay Pavyonu’nda çocuk ve mimarlık çalışmalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynayacak “Sarı Sokak” çalışması, çocukların katılımı ile gerçekleştirilmiştir (Şekil 1 ve Şekil 2). 2002 yılına gelindiğinde ise UIA’nın Berlin’deki 21. kongresine farklı ülkelerin mimarlar odaları, toplumsal sorumlulukların geliştirilmesi için davet edilmiş ve bu kongrede çocuk ve mimarlık alanında “Yapılı Çevre Eğitim Ağı” kurulmuştur. Bu kapsamda UIA’nın yapılı çevre ağına aktif katılan 20 ülkeden biri de Türkiye olmuş ve 2002 yılından itibaren Ankara Mimarlar Odası, çocuk ve mimarlık çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nde “Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi” ve Ankara Üniversitesi’nde “Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi” kurulmuştur. Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nde 2002-2019 yılları arasında 815 gönüllü mimar ile 736 okulda okul öncesi ve ortaöğretim çağındaki 34.500 çocuk ile çalışılmıştır. Çocuklarla okul ve okul dışı ortamlarda yaz okulları, geziler, söyleşiler, yarışmalar, atölyeler, projeler şeklinde gerçekleştirilen çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalardan en bilineni ve en kapsamlısı “1000 Mimar 1000 Okulda” projesi olmuştur. Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin yanı sıra İzmir, İstanbul, Kayseri ve Bursa gibi çeşitli şubelerde de çocuk ve kent temalı çeşitli atölye ve resim yarışması gibi kısa süreli etkinlikler düzenlendiği görülmektedir (Candan, 2020; Gökmen, 2010; Şahin, 2011; Şener 2006).

Şekil 1 Mimarlık Dergisinde “Çocuk ve Mekân” (Kaynak: Candan, 2020)

Şekil 2 Sarı Sokak Çalışması, 1984 (Kaynak: Candan, 2020)

Mimarlar Odası şubelerinin çalışmalarının yanı sıra, çeşitli vakıflar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, belediyeler ve profesyoneller tarafından gerçekleştirilen çocuk ve mimarlık alanındaki akademik çalışmalar, öğretim programları, atölyeler ve projeler yaygınlaşmaktadır (Taşçı & Gökmen, 2011; Zülfikar & Şahin, 2024). Çocuk ve mimarlık çalışmalarının ilk yıllarında odak yaş grubu ilköğretim dönemi iken, zamanla bu çalışmalara okul öncesi yaş grubu da eklenmiştir. Türkiye’de okul öncesi yaş grubuyla farklı çalışma sürelerine sahip farklı türdeki çalışmalardan bahsetmek gerekirse:

Ankara Mimarlar Odası tarafından 2002 yılında başlatılan “1000 Mimar 1000 Okulda” çalışmasına, 2007 yılından itibaren okul öncesi dönem de eklenerek 4-12 yaş grubuyla çalışmalar yürütülmüştür. Çocuk kültürü ile mimarlık kültürünü etkileşimli bir ortamda buluşturmayı amaçlayan bu çalışma, kısa ve uzun süreli atölyeler, projeler ve geziler aracılığıyla çocuk ve mimarlık kültürünü bir aramaya getirmeyi hedeflemiştir (Candan, 2020). Dilek Acer’in 2010-2013 yılları arasında yürüttüğü “Çocuklar İçin Mimari Tasarım Eğitimi” programı, okul öncesi ve ilköğretim çağındaki 7-11 yaş grubuna yönelik 13 haftalık bir eğitim sürecini kapsamıştır. Mimarlık ve tasarım temalı teorik ve uygulamalı eğitim sürecinde, çizim, poster tasarımı, maket yapımı ve grup çalışmalarıyla disiplinler arası öğrenmenin teşvik edilmesi amaçlanmıştır (Acer, 2016b). Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi akademisyenleri tarafından 2013 yılında düzenlenen “Kuş Evi Sunumu ve Uygulaması” adlı iki günlük kısa süreli atölyede, 3-5 yaş aralığındaki anaokulu öğrencileri ile anaokul bahçesi için kuş evleri yapılmıştır (Akbulut et al., 2013). 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Ordu’da gerçekleştirilen “Anaokulu Bahçesi Tasarımında Çocukların Katılımı” projesinde, 3-5 yaş aralığındaki çocukların anaokul bahçe tasarımına dâhil edilmiştir. Çocuklar ile grup ve bireysel görüşmelerin yanı sıra, resim ve kolaj çalışmalarıyla katılımcı bir tasarım süreci yürütülmüştür (Arabacı & Çıtak, 2017). 2018 yılında Trabzon’da düzenlenen bir günlük “Çizgi-Film Atölyesi” ise 4-6 yaş grubundaki çocuklara çizgi filmler aracılığıyla mimari bilinç kazandırmayı amaçlamıştır. Atölye; video gösterimi, soru-cevap etkinliği ve çizim çalışmalarından oluşmuştur (Sönmez et al., 2018). Çocuklar için bir mimarlık okulu olan Finlandiya merkezli Arkki, İstanbul’daki şubesini açarak 2021 yılından itibaren 4-12 yaş grubuna yönelik mimarlık ve tasarım odaklı yaratıcı eğitimler sunmaya başlamıştır. Kısa ve uzun süreli atölyeler, programlar, geziler ve gözlem-keşif etkinlikleri düzenlenmektedir (Şekil 3) (Arkki, 2025). 2023 yılında, Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ile Mimarlar Odası Bursa Şubesi iş birliğiyle gerçekleştirilen bir günlük ‘Hayalimdeki Oyun Alanı: Çocuk ve Mimarlık Atölyesi’ kapsamında, 5-11 yaş grubundaki çocuklardan kentteki oyun alanlarına yönelik tasarım önerileri alınması amaçlanmıştır. Bireysel sunumlar, soru-cevap etkinliği, çizim ve maket yapımı ile tasarım süreci yürütülmüştür. 2023 yılındaki bir diğer çalışma ise Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi akademisyenleri ve öğrencilerinin yürüttüğü “Anaokulu Bahçelerinde Çocukların Katılımıyla Doğal ve Yaratıcı Oyun Alanı Tasarımı (DOĞA)” projesi olmuştur. Bu projede, 5 yaş anaokulu öğrencilerinin, anaokulu bahçelerini katılımcı bir yaklaşımla tasarlamaları hedeflenmiştir. Bu kapsamda sunum, gezi,

kolaj, resim, maket yapımı ve çocuk liderliğinde düzenlenen turlar ile 11 tasarım atölyesi gerçekleştirilmiştir (Şekil 4).

Şekil 3 Arkki Türkiye, 2021 (Kaynak: Arkki, 2025)

Şekil 4 "Doğa" Projesi Kolaj Çalışmaları (Kaynak: Zülfikar, 2023)

ÇOCUKLAR İÇİN KATILIMCI TASARIM TEKNİKLERİ

Tarihte birçok akademisyen, çocukları gelişimsel açıdan aktif bir katılımcı olma becerisine sahip olmayan "geleceğin yetişkinleri" olarak görmüştür. Yetişkinlere göre çocuklar yaşam hakkında yeterli seviyede deneyime sahip olmadıklarından, sessiz ve görünmez bireyler olarak tanımlanmıştır (Can & İnalhan, 2017; Pyle, 2014). Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'ne (1997) göre, çocuklar, yetişkinler gibi bir karar verici ve katılımcı olarak görülmeli ve onlar için alınacak herhangi bir kararda kendilerine danışılmalıdır (Bakr vd., 2018). Çocuklar ve gençler, katılımcı tasarım ve karar süreçlerine dahil olduklarında; demokrasi ve hoşgörüyü öğrenme, yerel çevrelerini ve toplumu tanıma, yeni beceriler ve bilgiler geliştirme, kentsel sorumluluk kazanma, öz güven, öz saygı ve kimlik geliştirme gibi önemli kazanımlar elde ederler. Katılımcı çalışmalar, çocukların çevrelerini anlama, değerlendirme ve yeniden şekillendirme süreçlerinde aktif bireyler olmalarını teşvik etmektedir (Arın & Özsoy, 2015; Driskell, 2002).

Bu kapsamda, çocukların kentsel tasarım süreçlerine katılımına yönelik ilk çalışmalar, 1960'lı yıllarda Avrupa ve Kuzey Amerika'da, savaş sonrası hızlı kentsel dönüşüm süreçlerine tepki olarak başlamıştır. Bu süreçte, çocukların katılımına yönelik ilk kapsamlı çalışmalar arasında Kevin Lynch'in, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) iş birliğiyle 1970'li yıllarda gerçekleştirdiği "Growing

Up in Cities" projesi yer almaktadır. Bu proje, düşük gelirli kentsel bölgelerdeki çocukların hızlı değişimlere karşı deneyimlerini anlamayı hedeflemiştir. Projede çocuklarla gözlem, haritalama, çizim, fotoğraf ve rehberli turlar gibi katılımcı yöntemler kullanılmıştır. Daha sonraki yıllarda bu yöntemler, anketler, odak grup çalışmaları ve atölyeler ile çeşitlendirilmiştir (Derr et al., 2018; Driskell, 2002).

1980'lerden itibaren çocuk haklarının uluslararası düzeyde tanınmasıyla katılım kavramı önem kazanmıştır. Özellikle 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini serbestçe ifade etme ve katılım hakkını vurgulamıştır. Sözleşmenin 12. maddesi, "Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerini özgürce ifade etme hakkını; bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özeni göstererek tanınırlar" ifadesi ile çocukları etkileyen tüm konularda onlara söz hakkı tanımıştır. Bu süreç, 1992 Rio de Janeiro Dünya Zirvesi, 1994 Bologna Çocuk Manifestosu ve 1996 Çocuk Dostu Kent İnisyatifi gibi girişimlerle desteklenmiştir. Uluslararası çeşitli girişimler, çocukların toplumsal karar alma süreçlerinde yetişkinler kadar söz sahibi olmalarını hedeflemiştir (Arın & Özsoy, 2015; Can & İnalhan, 2017; Şentürk & Öztürk, 2020; Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF], 2017).

Bu gelişmeler ile 1990'lı yıllardan itibaren araştırmacılar, çocukların toplumu ilgilendiren karar süreçlerine katılımını sağlamak amacıyla çeşitli yöntem ve yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Çocuk katılımıyla ilgili önemli çalışmalar arasında Hart'ın 1992'de geliştirdiği "Katılım Merdiveni" yer almıştır (Tablo 1). Bu model, Arnstein'in katılım merdiveninden uyarlanarak oluşturulmuş olup, çocukların katılım seviyelerini sekiz basamak ile tanımlamıştır. En alttaki üç basamak, gerçek anlamda çocuk katılımının gerçekleşmediği seviyeler olarak ifade edilmiştir. Hart'a göre katılım, "çocuklara görev ve bilgi verilen bir süreç" olarak tanımlanan dördüncü basamakta başlar ve sekizinci basamağa doğru katılımın derecesi artar. Çocukların en ideal katılımı, çocukların başlattığı ve yetişkinlerle ortak kararların alındığı katılımcı süreç olarak tanımladığı sekizinci basamak olarak ifade edilmiştir (Bakr et al., 2018; Şentürk & Öztürk, 2020).

Tablo 1 Hart Merdiveni (Kaynak: Şentürk & Öztürk, 2020)

HART MERDİVENİ	
KATILIM BASAMAKLARI	8.Basamak: Çocuğun başlattığı ve kararların yetişkinler ile ortak alındığı süreç
	7.Basamak: Çocuğun başlatıp yürüttüğü süreç
	6.Basamak: Yetişkinlerin başlattığı ve kararların çocuklar ile alındığı süreç
	5.Basamak: Çocuklara danışılan ve çocukların bilgilendirildiği süreç
ÇOCUK KATILIMI OLMAYAN BASAMAKLAR	4.Basamak: Çocuklara görev ve bilgi verilen süreç
	3.Basamak: Sembolik
	2.Basamak: Dekoratif Amaçlı
	1.Basamak: Manipülasyon

Çocuk ve katılım üzerine önemli çalışmalar gerçekleştiren Alison Clark, çocukların fiziksel çevrenin şekillendirilmesinde görüşlerinin duyulmasının önemine dikkat çekmiş ve özellikle erken çocukluk döneminde, sık vakit geçirdikleri anaokulu tasarımlarında bu gereksinimin daha da arttığını belirtmiştir. Bu bağlamda Clark'ın geliştirdiği Mozaik Yaklaşımı, çocukların çevrelerine dair algılarını ve görüşlerini ifade etmelerini sağlamak amacıyla farklı yetenek ve ilgi alanlarına hitap eden çoklu bir yöntem modeline dayanmıştır. Mozaik Yaklaşımı'nda, çocuklar kendi yaşamlarının uzmanı olarak görülmüş ve çocukların düşüncelerini güvenle ifade etmelerini sağlayan çeşitli araçlar geliştirilmiştir. Yaklaşımında yer alan her bir aracın kendi içinde değerli olduğu, ancak ebeveynler ve uygulayıcıların bakış açılarıyla birleştirildiğinde bu değer arttığı vurgulanmıştır. Clark'ın 3-4 yaş grubu ile gerçekleştirdiği katılımcı çalışmalardan oluşan Mozaik Yaklaşımı'nda yer alan teknikler, geleneksel

teknikler ve yenilikçi katılımcı teknikler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Tablo 2). Gözlem, görüşmeler, çocuklarla yapılandırılmış görüşmeler, geleneksel teknikler olarak ifade edilirken; haritalama, turlar, fotoğraflamalar yenilikçi teknikler olarak tanımlanmıştır (Bakr et al., 2018; Clark, 2005; Clark & Moss, 2011).

Tablo 2 Mozaik Yaklaşımı'nda Yer Alan Katılımcı Tasarım Teknikleri (Kaynak: Clark, 2005)

Mozaik Yaklaşımı'nda Yer Alan Katılımcı Teknikler
1.Geleneksel teknikler: <ul style="list-style-type: none">
• <i>Gözlem: Çocukların günlük gelişim süreçlerini anlatan betimleyici kayıtlar</i>
• <i>Görüşmeler: Personel ve ebeveynlerle yapılan gayri resmî görüşmeler</i>
• <i>Çocuklarla yapılandırılmış görüşmeler: Bireysel veya grup halinde yapılan kısa, yapılandırılmış görüşmeler</i>
2.Yenilikçi teknikler: <ul style="list-style-type: none">
• <i>Haritalama: Çocukların kendi çektikleri fotoğraflar ve çizimlerle oluşturdukları iki boyutlu mekân temsilleri</i>
• <i>Turlar: Çocukların yönlendirdiği ve kaydedildiği mekân keşif gezileri</i>
• <i>Fotoğraflama: Çocukların tek kullanımlık kameralarla "önemli" gördükleri nesne ve mekânları fotoğraflaması</i>

Bir başka yaklaşıma göre çocukların kente aktif katılımı iki temel geleneğe dayanmaktadır. İlk gelenek, çocukların deneyimlerini merkeze alarak çocuk dostu kent planlamayı teşvik ederken; diğer gelenek, eğitim odaklı olup proje bazlı öğrenme yoluyla çocukların şehirlerini keşfetmelerini desteklemektedir. Bu iki yaklaşım, çocuk liderliğinde turlar, haritalama ve öğrenme gezileri gibi yöntemlerle birleşerek multidisipliner öğrenmeyi ve kentsel sorumluluğu teşvik etmektedir. Bu bağlamda, çocuklar için katılımcı tasarım teknikleri, bilgi temelli ve sanat temelli olarak iki gruba ayrılmaktadır (Tablo 3). Bilgi temelli teknikler, çocukların düşüncelerini ve deneyimlerini anlamaya odaklanan görüşmeler, anketler, rehberli turlar ve odak grup görüşmeleri gibi teknikleri içermektedir. Sanat temelli teknikler ise çocukların yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini ifade etmelerini sağlayan çizim, modelleme, kolaj, hikâye anlatımı ve tiyatro gibi teknikleri kapsamaktadır (Derr et al., 2018; Driskel, 2002).

Tablo 3 Çocuklar İçin Katılımcı Tasarım Teknikleri (Kaynak: Derr et al., 2018)

Çocuklar İçin Katılımcı Tasarım Teknikleri
1.Bilgi Temelli Katılımcı Teknikler <ul style="list-style-type: none">
• <i>Görüşmeler</i>
• <i>Odak gruplar ve diğer grup tartışmaları</i>
• <i>Aktivite günlükleri</i>
• <i>Anketler ve araştırmalar</i>
• <i>Görsel tercih formları</i>
• <i>Çocuk rehberliğinde turlar</i>
• <i>Rehberli öğrenme turları</i>
• <i>Fotoğraflar ile soru sorma</i>
2.Sanat Temelli Katılımcı Teknikler <ul style="list-style-type: none">
• <i>Çizim</i>
• <i>Rol yapma, kukla, tiyatro</i>
• <i>Kolaj</i>
• <i>3 boyutlu modelleme</i>
• <i>Duvar resmi</i>
• <i>Nicho kutuları</i>
• <i>Hikâye anlatma ve yazma</i>
• <i>Video ve film yapma</i>
• <i>Fotografik yöntemler</i>

Başlangıçta kentsel ölçeklerde katılımcı projelerde yer alan katılımcı tasarım teknikleri, zamanla mimarlık, tasarım ve yapı çevre temalı atölye ve eğitim programlarında yaygınlaşmıştır. Türkiye’de son yıllarda çocukları içeren çeşitli katılımcı tasarım projeleri hayata geçirilmektedir. Bunlardan biri, 2015 yılında Bursa’da çocukların katılımıyla tasarlanan bir parkın hayata geçirildiği “Oyun Engel Tanımaz” projesidir (Şekil 5). Teorik ve uygulamalı yapı çevre eğitimi ve tasarım sürecinden oluşan projede, gezi, çizim, maket, sunum ve sergi gibi katılımcı tasarım tekniklerinden yararlanılmıştır (Arın, 2015). Bir diğer örnek, 2023 yılında çocukların kentte taşınabilir yaratıcı oyun elemanları tasarladığı “Değişebilir Oyunları Sen Tasarla (DOST)” projesi olmuştur. Bu bakımdan günümüzde katılımcı tasarım teknikleri, çocukların fikirlerini ifade etmeleri ve yaşadıkları çevre üzerinde etkili olmaları için çocuk ve mimarlık çalışmalarında önemli bir araç haline geldiği görülmektedir.

Şekil 5 “Oyun Engel Tanımaz” Projesi Maket Taslağı (Kaynak: Arın, 2015)

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma, Türkiye’de 2002-2024 yılları arasında okul öncesi dönemde (3-6 yaş) çocuklarla gerçekleştirilen mimarlık ve yapı çevre konulu çalışmalara odaklanmaktadır. Çalışmanın materyali, 2002-2024 yılları arasında Türkiye’de okul öncesi yaş grubu için gerçekleşen çocuk ve mimarlık çalışmalarıdır. Literatür araştırmasına dayalı olarak çalışmalar; uygulayıcıları, katılımcı grupları, çalışma türleri, çalışma ortamları, amaçları ve kullanılan yöntemler açısından incelenmektedir. Araştırmada “Çocuk ve mimarlık alanında okul öncesi döneme yönelik hangi çalışmalar yapılmıştır?” ile “Okul öncesi döneme yönelik çalışmalarda hangi teknikler kullanılmıştır?” olarak 2 soru belirlenmiştir. Araştırma sorularına yönelik literatür taraması; ulusal ve uluslararası akademik dergiler, konferans bildirimleri, proje raporları ve mimarlık alanındaki yayınlar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasında, UIA’nın Yapılı Çevre Eğitim Ağı’na (UIA Architecture & Children Work Programme) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin çocuk ve katılıma dayalı yaklaşımlar öncelikli olarak dikkate alınmıştır (UIA, 2019; UNICEF, 2017). Çalışmaların seçimi aşağıdaki kriterlere göre yapılmıştır.

- Katılımcı grubun okul öncesi yaş aralığında (3-6 yaş) olması.
- Çalışmaların mimarlık, yapı çevre veya tasarım konularını içermesi.
- Çalışmaların amacı, kullanılan tekniklerin ve uygulama ortamlarının açıkça tanımlanmış olması.

Bu çalışmada, Türkiye’de okul öncesi dönem için gerçekleştirilen çocuk ve mimarlık çalışmalarının tamamını bir arada görmeyi ve analiz etmeyi kolaylaştırmak adına sınıflandırma yöntemi tercih edilmiştir. Bu kapsamda her çalışma; katılımcılar, çalışma türü, çalışma ortamı, kullanılan yöntemler ve süresi gibi değişkenlere göre sistematize edilmiştir. Elde edilen veriler ile kolay okunabilirlik, erişilebilirlik ve görünürlüğü artırmak hedeflenmiştir. Bu yaklaşım hem geçmişte yapılan çalışmaları

değerlendirme hem de gelecekte yapılacak projeler için referans noktası oluşturma hedefi taşımaktadır.

BULGULAR

Araştırma kapsamında Türkiye’de incelenen, okul öncesi dönemde çocuk ve mimarlık ilişkisine yönelik çalışmaları, çalışmaya katılan çocukların yaş grupları, etkinlik süresi ve tür, ortam, amaç ve yöntem açısından tanımlayan açıklamalar Tablo 4’te düzenlenmiş ve özetlenmiştir. Kres ve anaokuluna giden 3, 4, 5 ve 6 yaş grubu “okul öncesi” dönem olarak tanımlanmıştır. Bu yaş grubu için gerçekleşen çocuk ve mimarlık çalışmalarını daha bütüncül şekilde bir arada görmek için kronolojik bir tablolaştırma yapılmıştır. İncelenen örnekler kapsamında, tabloda tanımlanan sınıflandırmaya göre nitel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 4 Türkiye’de Okul Öncesi Dönemde Çocuk ve Mimarlık İlişkisine Yönelik Çalışmaların Listesi (Kaynak: Zülfikar, 2025)

Çalışma Adı ve Yeri	Yaş	Süre ve Tür	Ortam	Amaç ve Yöntem
1.1.000 Okulda 1.000 Mimar/Mimarlar Odası Ankara Şubesi gönüllüleri/2007-2019/Ankara (Candan, 2020)	4-12 yaş	Kısa ve uzun süreli dönemsel etkinlikler (2007-2019)	Okul ortamı	Amaç: Çocuk kültürü ile mimarlık kültürünün karşılıklı etkileşimi ile verimli üretim ve paylaşım ortamı oluşturmak Yöntem: çizim, gözlem-keşif, kent gezileri, maket, grup çalışmaları, sergi, sunum
2.Çocuklar İçin Mimari Tasarım Eğitimi/ Dilek Acer/2010-2013/ Ankara (Acer, 2016b)	7-11 yaş 156 çocuk 6 yaş 21 çocuk	13 oturum ile 13 haftalık eğitim	Okul Ortamı	Amaç: Mimarlık ve tasarım yoluyla disiplinler arası öğrenmenin kullanımını teşvik etmek Yöntem: Çizim, poster tasarımı, maket, grup çalışması, portföy hazırlama, ev ödevleri
3.“Kuş Evi” Sunumu & Uygulaması/Tolga Akbulut, Aynur Çiftçi, Elvan Ebru Omay Polat/ 2013/İstanbul (Akbulut et al., 2013)	3-4-5 yaş 43 çocuk	2 günlük atölye	Okul ortamı	Amaç: Teknolojiyi anaokulu öğrencilerinin mimarlığı daha iyi anlaması adına kullanmak Yöntem: Multi-medya sunumu, hikaye anlatımı, maket, keşif-gözlem, sergi
4.Ana Okul Bahçesi Tasarımında Çocukların Katılımı/Nalan Arabacı, Şenel Çıtak/2016-2017/Ordu (Arabacı & Çıtak, 2017)	3-4-5 yaş 46 çocuk	3 aşamalı katılımcı tasarım çalışması (2016-2017 eğitim öğretim yılı)	Okul Ortamı	Amaç: 3, 4 ve 5 yaş gruplarındaki çocukların “oyun” ve “bahçe” ile ilgili görüşlerinin incelemesi ile amaca uygun örnek bir okul bahçesi oluşturmak Yöntem: Tanışma oyunu, grup görüşmeleri, soru-cevap etkinlikleri, video gösterimi, resim, kolaj, bireysel görüşmeler
5.Çizgi-Film Atölyesi/Elif Sönmez, Şebnem Ertaş, Zeynep Sadıklar/ 2018/Trabzon (Sönmez et al., 2018)	4-6 yaş 8 çocuk	1 günlük atölye	Okul ortamı	Amaç: Çizgi filmlerle çocuklara mimarlık bilinci kazandırmak Yöntem: Soru-cevap etkinliği, video gösterimi, çizim
6.Arkki/Türkiye Tasarım Vakfı/2021-devam ediyor/İstanbul (Arkki, 2025)	4-12 yaş 3664 çocuk	Atölyeler, projeler, programlar, sergiler (2021-...)	Okul ve okul dışı ortam	Amaç: Çocuklara mimari ve tasarım projeleri ile yaratıcı eğitim vermek Yöntem: Çizim, kolaj, maket, haritalama, sergi, sunum, geziler, gözlem-keşif
7.Hayalimdeki Oyun Alanı, Çocuk & Mimarlık Atölyesi/Ece Şahin, Sibel	5-11 yaş 11 çocuk	1 günlük atölye	Okul dışı ortam	Amaç: Çocukların oyun alanlarının tasarımına yönelik öneriler geliştirmesini sağlamak

Polat, Burcu Zülfikar/2023/Bursa				Yöntem: Multi-medya sunumu, soru-cevap etkinliği, çizim, maket, çocukların bireysel sunumları
8.Anaokulu Bahçelerinde Çocukların Katılımıyla Doğal ve Yaratıcı Oyun Alanı Tasarımı/Ece Şahin, Sibel Polat, Burcu Zülfikar, Neslihan Işık/2023/Bursa	5 yaş 20 çocuk	Katılımcı tasarım projesi, 11 atölye, 2 ay	Okul ortamı	Amaç: Anaokullarında doğal ve yaratıcı bir oyun alanının katılımcı yaklaşımla tasarlanması için bir model oluşturmak Yöntem: Sunum, hikaye anlatımı, çizim, maket, kolaj, gezi, çocuk liderliğinde tur, soru-cevap etkinliği, bireysel görüşmeler

Araştırmada incelenen çalışmaların sürelerine ilk olarak bakıldığında farklılıklar bulunduğu söylenebilir. Örneğin "1000 Mimar 1000 Okulda" çalışmasının (1 no'lu çalışma), kısa süreli çalışmalardan oluştuğu ancak 12 yıl içerisinde çok sayıda çocuğa ulaştığı görülmektedir. Çalışmalarda kullanılan tekniklerin okul öncesi döneme adaptasyonu konusunda farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Örneğin, "Kuş Evi" sunumu ve uygulaması (3 no'lu çalışma), multimedya araçları ve hikâye anlatımıyla teknolojiyi entegre ederek, okul öncesi dönemde çocukların tasarıma katılımını desteklemiştir. Çalışmaların genelinde gözlemlenen bir diğer güçlü yön, mimar ve eğitimciler arasındaki iş birliğidir. Örneğin, Arkki Türkiye'nin uygulamalarında (6 no'lu çalışma), disiplinler arası bir yaklaşımla farklı yaş gruplarına yönelik yaratıcı ve kısa/uzun süreli projeler geliştirilmiştir.

Bu kapsamda Türkiye'de okul öncesi dönemde çocuklarla gerçekleştirilen çocuk ve mimarlık çalışmalarının güçlü ve eksik/geliştirilebilecek yönlerinin 2 bölüm halinde değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmalarda yürütücüler, amaç ve içerik, kullanılan teknikler açısından güçlü yönler ifade edilebilmektedir.

- Çalışmalarda yer alan uzmanlar/yürütücüler: Çalışmalar akademisyenler, mimarlar ve çeşitli eğitimciler ile gerçekleşen gönüllü iş birlikleriyle çeşitlilik taşımaktadır.
- Çalışmaların amaç ve içerikleri: Literatürde, çocukların mimarlık ve yapılı çevre ile erken yaşlarda tanışmasının, çevresel farkındalık ve yaratıcı düşünce gelişimine katkı sağladığı belirtilmiştir (Çavdar, 2012; Marczak, 2017; Sönmez et al., 2018). Türkiye'de okul öncesi ile gerçekleşen çalışmalarda ise çevre ve mimarlık bilinci kazandırmak, çocukların yaşadıkları çevre ile ilişki kurmak, yaratıcılık gelişimine yönelik amaçların tanımlandığı ifade edilebilmektedir. Belirlenen amaçların, 21. yüzyıl bireylerinde istenen beceriler (yaratıcılık, eleştirel düşünme, iş birliği ve problem çözme ile UIA'nın çocuklar için yapılı çevre eğitim anlayışına olan uygunluğu görülmektedir.
- Çalışmalardaki kullanılan teknikler: Çalışmalarda okul öncesi yaş grubu çocukların farklı ilgi ve yetenek alanlarına yönelik yöntemsel çeşitliliklerin olduğu görülmektedir. Çevre ile bağ geliştirmek adına gözlem-keşif, kent ve öğrenme gezileri gibi teknikler; yaratıcı düşünmeyi geliştirmek adına maket, resim ve kolaj gibi 2 ve 3 boyutlu tasarım teknikleri; çocukların görüş ve isteklerini almak adına bireysel görüşmeler, anketler, soru-cevap etkinlikleri gibi katılımcı tasarım teknikleri tercih edilmiştir.
- İncelenen çalışmaların eksik bir diğer ifadeyle geliştirilebileceği düşünülen yönleri ise çalışma mekânı, katılımcılar, çalışma süreleri olarak tanımlanabilir.
- Çalışma ortamı: "Hayalindeki Oyun Alanı" Çocuk & Mimarlık atölyesinde (7 no'lu) çalışma mekânı olarak Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Arkki'nin çalışmalarında (6 no'lu) ise çalışma mekânı olarak okullar ile Arkki'nin kendi merkezi kullanılmıştır. Bu çalışmalar haricinde diğer çalışmalarda, açık ve kapalı alanlar olarak parklar, tarihi yapılar, kamusal mekânlar gibi farklı yapılı çevrelerin yer almadığı görülmektedir.

- Katılımcılar: Çocuklarla gerçekleştirilen mimarlık, yapılı çevre ve tasarım çalışmaları, doğası ve amacı gereği çocuk merkezlidir. Ancak incelenen çalışmalarda, ailelerin ve toplumun çocuklarla yürütülen tasarım süreçlerine herhangi bir seviyede dahil edilmediği görülmektedir.
- Çalışma süresi: Çocuklar İçin Mimari Tasarım Eğitimi (2 no'lu) ile Anaokulu Bahçelerinde Çocukların Katılımıyla Doğal ve Yaratıcı Oyun Alanı Tasarımı (8 no'lu) çalışmalarında daha uzun süreye yayılan atölyeler/oturumlar ile çalışmalar gerçekleşmiştir. Ama bu 2 çalışma dışında genellikle tek ya da birkaç günlük atölyelerden çocuk ve mimarlık çalışmalarının oluştuğu görülmektedir.

SONUÇ

Türkiye'de 2002 yılından itibaren başlayan okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki çocuklar ile yürütülen çocuk ve mimarlık çalışmaları içerisinde okul öncesi dönem ile çalışmaların son 10 yılda arttığı, genel olarak atölyeler şeklinde okul ortamlarında gerçekleştiği ve katılımcı tasarım tekniklerine yer verildiği görülmüştür. Uygulama temelli gerçekleşen çalışmalarda farklı katılımcı tasarım tekniklerinden yararlanılmıştır. Okul öncesi dönemde çocukların katıldığı mimarlık, tasarım ve yapılı çevre konulu atölyeler, programlar ve projeler sayesinde çocuklara temel bir mimarlık ve yapılı çevre bilinci kazandırmada önemli başlangıçlar yapıldığı söylenebilir. "Okul öncesi ile yapılı çevre ve mimarlık çalışmaları nasıl daha ileriye taşınabilir?" sorusunun cevabı düşünüldüğünde mevcut çalışmalar üzerinden ulaşılan sonuçlar ve öneriler, şu şekilde ifade edilebilmektedir:

- Okul öncesi dönem ile gerçekleşen çalışmaların genelde kısa süreli atölyeler şeklinde olduğu görülmüştür. Çalışmaların kısa süreli oluşu, çalışmaların önemini ve etki seviyesini düşürmekte ve çocuklarda hedeflenen kazanımların oluşumunda çocukların kısa süreli faydalar elde edebileceği düşünülmektedir. Bu noktada uzun süreli programlara, öğretim programlarına dahil edilebilecek çalışmalara ve projelere ihtiyaç olduğu gözlemlenmiştir. Bu şekilde çocukların erken yaşlardan itibaren çevreyle bağ kurmaları desteklenebilir.
- Okul öncesi dönemde gerçekleşen çocuk ve mimarlık çalışmalarının yöntemleri incelendiğinde çeşitli tekniklerin kullanılabilirdiği görülmüş ve bu durum okul öncesi dönem için çocuk ve mimarlık çalışmalarının farklı tekniklerle geliştirilebileceğini göstermektedir. Çalışmalar çocukların yaşadıkları yerel çevrede, kentsel öneme sahip mekânlarda, çeşitli katılımcı tasarım tekniklerine yer verilerek yaygınlaştırılabilir. Fotoğraflama, video çekme, hikaye anlatıcılığı, kent gezileri, rol yapma gibi farklı katılımcı tasarım tekniklerine daha kapsamlı yer verilebilir.
- Okul öncesi yaş grubu ile gerçekleşen mimarlık/yapılı çevre/tasarım çalışmalarında, aile ve toplumun çeşitli katmanlarının daha fazla yer alabileceği düşünülmektedir. Bu sayede çocuklar mimari tasarımlar ile kendi düşünce, fikir ve isteklerini daha geniş kitlelere ulaştırabilme imkanına sahip olabilirler. Çocuklar bu sayede kendilerini toplumun önemli bir parçası olarak daha yeterli, değerli, başarılı ve özgüvenli hissedebileceklerdir.

Özetlemek gerekirse, Türkiye'de okul öncesi döneme yönelik çocuk ve mimarlık çalışmaları, son yıllarda artış göstermiş ve katılımcı tasarım teknikleri, çocukların çevresel farkındalık kazanmalarında önemli bir rol oynamıştır. Ancak çalışmaların çoğunlukla kısa süreli ve tekil olmasının, farklı mekânların kullanımının sınırlı kalmasının ve aile ile toplum katılımının düşük olmasının, bu çalışmaların potansiyel etkisini sınırlandırdığı düşünülmektedir. Okul öncesi dönemde çocukların etkileşim içinde bulunduğu farklı ortamlarda yürütülecek uzun süreli programlar, çocukların yaratıcı düşünme ve çevreyle bağ kurma becerilerini derinleştirebilir. Bu bağlamda çalışma, Türkiye'de okul öncesi döneme yönelik çocuk ve mimarlık çalışmalarının mevcut durumunu ve uygulamalarda kullanılan yöntemlerini kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Makalede, okul öncesi yaş grubuna yönelik

mimarlık, yapılı çevre çalışmalarının geliştirilmesine ve kullanılabilecek katılımcı tasarım tekniklerine dair bir öneri sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Acer, D. (2016a). Children and architecture: Architectural design education for young children in Turkey. *Childhood Education, 92*(2), 99–110. <https://doi.org/10.1080/00094056.2016.1150740>
- Acer, D. (2016b). Çocuk ve mimarlık: Küçük çocuklar için mimari tasarım öğretim programı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*(1), 66–81. <http://efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1970-published.pdf>
- Akbulut, T., Çiftci, A., & Polat, E. (2013). Interactive design work with kindergarten children: "Bird house" digital presentation and practice. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 83*, 362–366. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.071>
- Arabacı, N., & Çıtak, Ş. (2017). Okul öncesi dönemdeki çocukların "oyun" ve "açık alan (bahçe)" etkinlikleri ile ilgili görüşlerinin incelenmesi ve örnek bir bahçe düzenleme çalışması. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 21*, 28–43. https://mjer.inased.org/files/10/manuscript/manuscript_363/mjer-363-manuscript-222839.pdf
- Arın, S. (2015). Çocuklara yönelik yapılı çevre eğitimi: Bursa için katılımcı bir model [Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]. *POLEN*. <https://polen.itu.edu.tr/items/b507aef9-6983-4ba9-b01b-c6a483325de9>
- Arın, S., & Özsoy, A. (2015). Kentsel mekân tasarımında çocuk katılımı. *Idealkent, 17*, 182–201. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idealkent/issue/36788/419042>
- ARRKİ. (2025). Arkki Türkiye'nin 3 yılı. *PubHTML5*. <https://online.pubhtml5.com/cchli/rpnx/>
- Bakr, A. F., Sayad, Z. T., & Thomas, S. M. (2018). Virtual reality as a tool for children's participation in kindergarten design process. *Alexandria Engineering Journal, 57*, 3851–3861. <https://doi.org/10.1016/j.aej.2018.10.003>
- Can, E., & İnalanhan, G. (2017). Having a voice, having a choice: Children's Participation in Educational Space Design. *The Design Journal, 20*(1), 3238–3251. <https://doi.org/10.1080/14606925.2017.1352829>
- Candan, T. K. (2020). Toplumsal bir gelecek için, mimarlığın yaratıcılığının aydınlanmaya dönüşümünün adım taşları: Çocuk ve mimarlık çalışmaları. *Dosya, 46*, 7–24. <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya46.pdf>
- Clark, A. (2005). Ways of seeing: Using the Mosaic approach to listen to young children's perspectives. In A. Clark, P. Kjørholt, & P. Moss (Eds.), *Beyond listening: Children's perspectives on early childhood services* (pp. 29–49). Policy Press. https://us.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/43997_9781446207529.pdf
- Clark, A., & Moss, P. (2011). *Listening to young children: The mosaic approach*, National Children's Bureau.
- Çavdar, R. (2012). The impact of architectural education on children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 51*, 873–877. <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.255>
- Derr, V., Chawla, L., & Mintzer, M. (2018). *Placemaking with children and youth*. New Village Press. <https://nyupress.org/9781613321003/placemaking-with-children-and-youth/>
- Driskell, D. (2002). *Creating better cities with children and youth: A manual for participation*. Routledge. <https://www.routledge.com/Creating-Better-Cities-with-Children-and-Youth-A-Manual-for-Participation/Driskell/p/book/9781853838538>

- Gökmen, H. (2010). Mimarlık-çocuk çalışmalarına bir bakış. *Güey Mimarlık Dergisi*, 2, 63–69. https://www.academia.edu/6671752/Mimarlik%C4%B1k_ve_%C3%87ocuk_%C3%87al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1
- Marczak, P. (2017). Shaping space programme as a tool for educating youth about architecture. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 245(4), 042075. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/245/4/042075>
- MEB. (2023). Okul öncesi eğitim programı. Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı. https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195712275243-okuloncesi_egitimprogrami.pdf
- Pyle, A. (2013). Engaging young children in research through photo elicitation. *Early Child Development and Care*, 183(11), 1544–1558. <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.733944>
- Sheridan, M. D. (2002). *Play in early childhood: From birth to six years*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203832608>
- Sönmez, E., Ertaş, Ş., & Sadıklar, Z. (2018). Architecture awareness in children through cartoon. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(5), 37–46. <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i5.1666>
- Şahin, E. (2011). Okul öncesi eğitim sürecinde çocukların tasarıma katılımı: Bağımsız atölye modeli [Doktora tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/689648?show=full>
- Şener, T. (2006). The children and architecture project in Turkey. **Children, Youth and Environments*, 16
- Şentürk, G., & Özgür, E. F. (2020). Açık kamusal mekân tasarımında çocuk katılım yöntemlerinin etkinlik düzeyi değerlendirmesi. *Tasarım Kuram*, 16(31), 239–256. <https://doi.org/10.14744/tasarimkuram.2020.83097>
- Taşçı, B. (2014). *Çocuk-mimarlık çalışmalarının değerlendirilmesi ve ilköğretim için yapıli çevre eğitim programı önerisi* [Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Akademik Veri Yönetim Sistemi. <https://avesis.deu.edu.tr/yonetilen-tez/443b2fe0-63b5-4714-a380-63dfacd222ab/cocuk-mimarlik-calismalarinin-degerlendirilmesi-ve-ilkogretim-icin-yapili-cevre-egitim-programi-onerisi-sosyal-bilgiler-dersi-icin>
- Taşçı, B., & Gökmen, H. (2015). Türkiye’de yapılan çocuk ve mimarlık çalışmalarının literatür eşliğinde değerlendirilmesi. *Mimarlık Dergisi*, 385, 65–68. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=395&RecID=3580>
- UIA. (2008). *Built environment education guidelines* (2nd ed.). Uluslararası Mimarlar Birliği. <https://www.architectureandchildren-uia.com>
- UIA. (2016). *Architecture and children: UIA Built Environment Education network*. Uluslararası Mimarlar Birliği. <https://www.architectureandchildren-uia.com/mission>
- UIA. (2019). *UIA Charter for Built Environment Education For Children and Young People (2019 Edition)*. Uluslararası Mimarlar Birliği. <https://www.uia-architectes.org/wp-content/uploads/2024/02/UIA-BEE-Charter-2019-21.pdf>
- UNICEF. (2017). *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokoller*. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. <https://www.unicef.org/turkiye/media/17931/file/CHDS%20ve%20İhtiyari%20Protokoller%20Usul%20Kurallari%20ile%20Cocuk%20Haklari%20Komitesi%20Genel%20Yorumlari.pdf.pdf>
- Zülfikar, A. B., & Şahin, B. (2024). Çocuk ve mimarlık çalışmalarında kapsam ve sürece yönelik bir inceleme. In *International Multi-Disciplinary Children’s Studies Congress VI* (pp. 60–61). Akademia.

---

https://www.academia.edu/120327994/ÇOCUK_VE_MİMARLIK_ÇALIŞMALARINDA_KAPSAM_VE_SÜRECE_YÖNELİK_BİR_İNCELEME